

כ"ו י"ג אב תשפ"ב

ג'ט

לפני כבוד
המורה ר' משה

חיי אלה
לפני אלה
כבוד

1 פרשת ויצא היא יחידה בין כל פרשות התורה שאין בה מראשיתה ועד סופה שום הפסק פרשה, לא פתחה ולא סתמה, ורמז גדול בדבר.

6 "ויצא יעקב מבאר שבע וילך תרנה", זאת אומרת יצא מארץ ישראל לזרע לארץ. ובכל הפרשה מסופר על ימי נדודיו בחו"ל עד אשר "ויעקב וילך לררכו" חזרה לארץ ישראל שבסוף הפרשה. ובכל משך זמן גלותו לא הסיח דעתו אף רגע מהארץ אשר יצא משם, שום הפסקה ושום גיוון בינתים, דעתו כל הזמן היתה לא להשתקע בחו"ל אלא לשוב לארץ. כך היתה הבטחה ה' אליו בראשית הפרשה: "ושמרתך בכל אשר תלך ותשבתיך אל האדמה הזאת", וכך היה נדודו של יעקב: "ושבתי בשלום אל בית אבי ותהיה ד' לי לאלקים".

11 ובמדרש: "ר' יהושע בן לוי פתר קרא בגלויות, ויצא יעקב מבאר שבע" היאך כמה דאת אמר "שלח מעל-פני וצאו", וילך תרנה היאך כמה דאת אמר "אשר הוגה ד' ביום תרון אפול". ולפיכך כשם שיעקב נאמר "ומאשר לאבינו עשה את כל-הקבד הנה", ובספרי חכמי האמת מבואר שטענת בני לבן היתה בעצם אמיתית, וזו עבודת הבירורים של יעקב אבינו שהעלה את כל ניצוצות הקדושה שבבית לבן, כך גם בישראל אמרו: "לא הגלה הקדוש ברוך הוא את ישראל לבין האומות אלא כדי שיתוספו עליהם גרים". ואף כאן אמרו חכמי האמת שהכונה לא על הגרים כפשוטם ("היכן הם כל אותם הגרים") אלא על גיור כל העולם, גיור כל החילוניות שבעולם על ידי קיום המצוות המוסרשים בתוך אותם החמרים שבתבל ומלואה.

21 ומעשה אבות סימן לבנים". הבירורים של יעקב בבית לבן נתנו כוח לישראל בדורות הבאים, שאף הם יוכלו לגייר "גרים" בגלותם. וכשם שיעקב נזמן יציאתו מארץ ישראל עד שובו לא הסיח דעתו מהארץ, כך ישראל כבר בגלותם הראשון נשבעו: "אם-אשכחך ירושלים תשכח ימיני", וקראו: "השיבנו ד' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם". לא היתה להם בכל משך זמן הגלות אתחחתא. פרשה של ריוח והפסקה: "ויתהלכו מגוי אל-גוי מטמלקה אל-עם אחר", "כאלמנה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור", דעתו לחזור ודעתה לחזור. ולפיכך אין בפרשה ויצא שום הפסקה באמצע.

1 ג] ויפגע במקום (כמ, יא). והביא רש"י דברי חז"ל (נלמט כ"ו ע"ג) אין פגיעה אלא תפלה, שיעקב תיקן תפלת ערבית. וצריכים להבין מה שרק עתה נתן לבו לתקן תפלת ערבית, וכל אותם שנים שלמד תורה בישיבתו של שם ועבר, לא נתן דעתו לתקן תפלת ערבית. ומה היה הגורם שעתה נתן לבו לתקן תפלת ערבית.

11 עוד יש להבין מה שאמרו במדרש (גרי"י פס"ח י"א הונא גרסי"י), וישכב במקום הזה, שרק במקום ההוא שכב, אבל כל ימי שנה שהיה ספון בבית שם עבר ולמד שם תורה לא שכב. וצריכים להבין אכן הטעם שלאחר י"ד שנים שחגר עוז לעמוד בהיכל מלך שכב עתה.

21 ומראה לבאר דהנה אמרו חז"ל (פיהקדין ק"ו ע"ג) אמר רבא רבותא למבעי גע"י (וללמוד תורה רמנא לנא נע"י, רש"י), כשני רוב יהודה כולי תנורי בניזקין הוו (כל הני בניזקין שלן לא הוו אלא נסדר עיקין, שלא היו יונין כל ק' לריש, רש"י) ואנן קא מתנינן טובא בעוקצין, וכי הוה מטי רב יהודה אשה ישכבשת ירק בקדירה ואמרי לה ויזים שכבשן בטרפיהן טהורים, אמר וחיות דרב ושמואל קא חזינא הכא (דלא יתי ידע מאי טעמא הן טהורין, רש"י). ואנן קא מתנינן בעוקצין תלת סרי מתיבתא (שלש יחידה ישיבות שלש עסקין טולן נמסמט עוקלין, ויזינן אחת יפה, ואפילו הכי נהס היו מסידים יחור ממנו, דאלו רבי יהודה וכו', רש"י), ורב יהודה שליף מסאני ואתא מטרא, ואנן צוחינן וליכא דמשגח בן, אלא הקב"ה ליכא בעי דכתיב (שמואל א טו ז) וה' יראה ללבב ע"כ הגמ' הרי שאף שהאדם עוסק בתורה במדה מרובה, עליו להשלים את לבו שיהא לבו נכון להשי"ת.

31 יחור ממנו, דאלו רבי יהודה וכו', רש"י), ורב יהודה שליף מסאני ואתא מטרא, ואנן צוחינן וליכא דמשגח בן, אלא הקב"ה ליכא בעי דכתיב (שמואל א טו ז) וה' יראה ללבב ע"כ הגמ' הרי שאף שהאדם עוסק בתורה במדה מרובה, עליו להשלים את לבו שיהא לבו נכון להשי"ת.

41 ואת דוד המלך, שעלה בגדלותו בתורה במעלות גבוהות ורמות, כמו שמצינו בדוד המלך שהיה גדול בתורה

11

3

ויבואר כזה שפיר מה שלא שכב כל אותם השנים, על פי אמרם ז"ל (נכנס ד' ע"ג) שלא יאמר אדם קודם תפלת ערבית אלך לביתי ואוכל קימעא ואישן קימעא. ובוזה יוכן היטב שלא שכב יעקב לישן כל אותם השנים שלמד בבית שם ועבר, כי בכל הימים האלו התקין עצמו לאותו תפלת ערבית.

ובזה יתבאר מה שלא תיקן תפלת ערבית עד אותו הלילה, כי אף שעסק בתורה כל אותם השנים, מכל מקום הרגיש את עצמו שעדיין לא הגיע לדרגת אבותיו, שהיה דרגא נעלית בשלימות הלב אל השי"ת, כדי לתקן תפלת ערבית. כפי שתיקנו אבותיו. עד שהגיע לאותו מקום שהתפללו בו אבותיו, ונתייחדה מדתו של יעקב במדת אבותיו כידוע, והיתה לבו נאמן להקב"ה כאבותיו אברהם ויצחק, ובוזה היה בידו לתקן תפלת ערבית. ולכן תיקן תפלת ערבית באותו מקום שהתפללו בו אבותיו.

ולאחר שכבר התפלל תפלת ערבית הותר לו לישן, ועל כן וישכב במקום ההוא, שבאותו מקום שכב לישן, אבל

לא כאותם שנים שלמד תורה בבית שם ועבר, כי אז עדיין לא הותקן לבו בשלימות, לתקן תפלת ערבית כאבותיו.

ובזה יתבאר היטב מה שהקשו המפרשים, על מה שנאמר לאחר מכן ויירא ויאמר מה נורא וגו', ומשמעות הפסוק נראה שרק עתה נתלבש בו יראת המקום, מה שמקודם לא היה לו. והוא תימא, שהרי יראת קדושת המקום היתה צריכה להתלבש בו מיד בבואו למקום הזה, ולמה הרגיש בכיראת המקום רק עתה. ולפי דברינו יבואר היטב, כי עתה לאחר שנתעלה לשלימות לבו כאבותיו, נתלבש בו יראה עילאה, ועיקר היראה היא בלב, כמו שאמר דוד המלך (מהלל נג, ה) לבי יחיל בקרכי וגו', וכאשר נשלמה לבו בשלימות היראה, אמר מה נורא המקום הזה.

מאוד, ואמרו חז"ל (מסכתין נ"ג ע"ג) שהלכה כמותו בכל מקום, ודרשו כן מדכתיב (שמואל ב' טו, יט) זה עמו, והיה קם מידי לילה כחצות הלילה לעסוק בתורה, ואמר (מהלל ק"ט פג) חצות לילה אקום להודות לך. ואף על פי כן העתיר בתפילה להשי"ת (שם נ"א, יג) לב טהורי ברא לי אלקים.

ואמר הכתוב על אברהם אבינו (נמ"ס ט, ט) ומצאת את לבבו נאמן לפניך, שהיה לבו נאמן להקב"ה, כי אף שהיו צדיקים כדורות שלפני אברהם אבינו שעסקו ולמדו תורה, והרביצו תורה לרבים, וביניהם היו גם שם ועבר שעסקו בתורה, מכל מקום מצא הקב"ה את לבו של אברהם אבינו נאמן לפניו, ולבו נכון עמו. ולכן אמר הכתוב, ומצאת את לבבו נאמן לפניך, מלשון מציאה, כי מציאה היא בדבר שאינו מצוי כל כך, וכיון שמצא הקב"ה את לבו של אברהם נאמן לפניו, היה זה מציאה בעיניו.

ובזה נבוא אל הביאור, כי ידוע שאף שעיקרו של תפלה היא העבודה שבלב, כמאמרם ז"ל (מעניט נ' ע"א) ולעברו בכל לבבכם (דברים י"ג, יג), איזה היא עבודה שהיא בלב זו תפלה. מכל מקום על האדם להכין את לבו להתפלל כראוי לפני אביו שבשמים על ידי לימוד התורה. ועל ידי לימוד התורה הוא מטהר את לבו לאביו שבשמים, כדי שיהא תפלתו שלימה וראויה לפני יוצרו. ואמרו חז"ל (נכנס ל"א ע"א) שאין עומדין להתפלל אלא מתוך דברי תורה.

ומעתה נאמר שכל י"ד שנים הללו שישב יעקב בכימ"ד של שם עבר ועסק בתורה, התקין את לבו שתהיה שלימה וראויה להתפלל לפני קונו ויוצרו, והכין את עצמו לתפלה זו של ערבית.

2

אם אתה עולה, אין לך ירידה

פרשת ויצא

4
זאת היתה
דוגמה
למציאות

וַיְחַלֵּם וְהָנָה סֵלֶם מִצֵּב אֶרֶץ וְרָאִישׁוֹ מִגִּיעַ הַשְּׁמַיְמָה וְהָנָה מִלֵּאכֵי אֱלֹהִים
עֲלִים וַיִּרְדִּים בּוֹ.

1 פרשנויות רבות ניתנו לחלום יעקב, אך מתוכן עולה ומתבהר מבט אחד - החלום בא לגלות את ההשקפה האמיתית על המציאות. לרוב נדמה כי המציאות האמיתית היא זו הנראית לנגד עינינו, העולם הממשי הנגלה בארץ. החלום מגלה כי יש למציאות ציר נוסף; מעבר לציר האופקי והארצי, הציר הנגלה, יש ציר אנכי, משמים לארץ. ציר זה מחבר עליונים ותחתונים. לא זו בלבד שהציר האנכי ישנו, אלא שהוא אף הציר המרכזי שסביבו סובבת ההוויה כולה.

1

6

יסוד זה מופיע בכירור בדברי הרמב"ן לפסוקנו:

ה'ראהו בחלום הנבואה כי כל הנעשה בארץ נעשה על ידי המלאכים והכל בגזירת עליון עליהם, כי מלאכי אלהים אשר שלח ה' להתהלך בארץ לא יעשו קטנה או גדולה עד שובם להתיצב על אדון כל הארץ לאמר לפניו התהלכנו בארץ והנה יושבת בשלוח או מלאה חרב ודם, והוא יצוה עליהם לשוב לרדת בארץ ולעשות דברו.

11

העולם אינו תלוי בנעשה על הארץ בלבד, אלא הכל מונהג משמים. אין דבר הנעשה במציאות הנגלית שאיננו מכוון ומושגח בידי ה'.

עולים וירדים בו 16

17 ו.ו.ח. אם הציר האנכי מוביל את השפע האלוקי מהעליונים לתחתונים, מדוע "מלאכי אלוקים עולים וירדים בו", בסדר הזה דווקא? על פי ההנחה כי הכל מגיע ממרום, היו צריכים המלאכים לרדת תחילה מהעליונים לתחתונים, להוציא לפועל את הפעולה האלוקית בארץ, ולעלות חזרה השמימה.

21

שאלה זו מתורצת בפרשנים באופנים שונים. רש"י מסביר כי "מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע, וירדו מלאכי חוצה לארץ ללותו". ההנהגה התחלפה - הנהגת ארץ-ישראל עזבה את יעקב ועלתה לה, ובמקומה ירדה אל יעקב הנהגת חוץ לארץ. זהו תירוץ מקומי לשאלה מדוע המלאכים עולים ולאחר מכן יורדים, אך התמונה העולה מו"ש"י דומה לזו העולה מהרמב"ן - הכל בא משמים.

26

והאברהמאל מבאר באופן שונה מעט. בביאורו המפורט לחלום, הוא מסביר את עניין העלייה והירידה כעניינה של התפילה:

יהיו מלאכי אלקים עולים וירדים בו, שהם מלאכי עליון שלוחי השגחתו שהם עולים עם ריח הקרבנות ותפילות המתפללים במקום ההוא [בית המקדש] וירדים להושיעם ולהצילם ולהשפיע עליהם טובות כיד המלך...

31

3

5

החטילה בוקעת מהתחוננים, העומדים ומבקשים, וזו משמעותה של עליות המלאכים. רק לאחר מכן, בתור מענה, בא השפע האלוקי ויורד השמים ארצה. אפשר להרחיב את הרעיון מעבר לתחומה של התפילה: כל עשייה של האדם בעולם הזה גוררת תגובה מצד ההשגחה האלקית. אם כן, באופן מסוים התחוננים מנהיגים את העולם, ועל פי מעשיהם יושפע או חלילה לא יושפע השפע האלוקי. באופן דומה לזה הולך גם הרמב"ם:

... על הסולם אשר קצהו האחד בשמים וקצהו השני בארץ. ובו מטפס ועולה כל מי שעולה עד שישיג מי שעליו... וכמה מחוכם אמרו "עולים ויורדים", העליה לפני הירידה, כי אחר העליה וההגעה למעלות נסוימות נסולת, והיה הירידה נמה שנאצל עליו מן המצוות להנחות אנשי הארץ ולימודם אשר על זה נכנה ירידתם...

(מורה נבוכים א טו)

לא פעולתו של האדם היא העולה מעלה ומעוררת את תגובת ההשגחה, אלא האדם עצמו הוא שמתעלה ומתמלא, ומתוך כך יורד, מנחה את הבריות ופועל במציאות.

6 אפי' שבו

בזיעת אפך תאכל לחם, אבל לעתיד שיבוטל הגזרה והכל יהיה מוכן לפניו ולא יצטרך להתייגע אחר הפרנסה, וישב בכל היום בבית המדרש על התורה ועבודה, או לא יופסק ממנו הדביקות אף על רגע כמימרא ותמיד יהיה דבוק באלקים. וזה שביקש יעקב אבינו ינתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, היינו שיבוטל הגזרה הנ"ל ויהיה הכל מוכן לפנינו, ואז יהיה ה' לי לאלקים' תמיד בלי הפסק, וא"ש, כן נזכה לזה בב"א.

הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה, והדר בחוץ לארץ דומה כמו מי שאין לו אלוה. והטעם דמי שדר בארץ ישראל קשור תמיד בדביקותו יתברך בלי הפסק ותמיד יש לו אלוה, אבל בחוץ לארץ בטומאת ארץ העמים הרבה פעמים נפסק דביקותו יתברך, עד שכמה פעמים נשכח ממנו הדביקות והתקשרות עמו יתברך, עד שדומה כמי שאין לו אלקי ח"ו, והנה באמת תעודת בר ישראל בעולם הזה הוא לישב תמיד בבתי כנסיות ובתי מדרשות על התורה והעבודה ולהיות קשור בו יתברך בלי הפסק, כדכתיב [שמות יט ט] ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, ורק בעון חטא אדם הראשון הגזר על האדם 'בזיעת אפך תאכל לחם' אי אפשר לישב בכל היום בבית המדרש על התורה ועבודה, כי צריך לחזור אחר פרנסה.

וידר יעקב נדר וגו' ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש וגו' והי' ה' לי לאלקים [כח. כ] וכבר נתקשו רבים בזה, הכי ח"ו יעקב הטיל תנאי בקבלת אלקותו יתברך ויתעלה. ונראה לי עם שראיתי בספר הפלא"ה סוף כתובות [קיא. ב] על המאמר עתידה הארץ שתוציא גלוסקאות וכלי מילת וכו', דפירש מפני שכל מה שמתגנע האדם כעת בפרי הארץ עד שמתקנו שיהיה ראוי לאכילה, הוא מפני שנתקלקלה האדמה ע"י חטא אדם הראשון ונגזר עליו [בראשית ג יט] 'בזיעת אפך תאכל לחם', להיות לו כמה יגיעות, ולעתיד שיתוקן חטא אדם הראשון ויבולע המות לנצח, ממילא תתבטל הקללה ההיא ותוציא גלוסקאות וכלי מילת, שהמזון נמלבוש יהיה נגמר ולא יצטרך שום תיקון. ופירש בזה שאלת יעקב אבינו ינתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, היינו שיתוקן חטא אדם הראשון ולא יצטרך ליגיעת אדם הראשון אלא לחם לאכול מוכן ובגד מוכן וללבוש שתוציא הארץ גלוסקאות וכלי מילת, עיי"ש שהאריך לפרש בזה כמה מאמרים וכמה מקראות, ואני מה שצריך לי לביאורי העתקתי.

והנה כל זמן שאדם יושב בבית המדרש ולומד הוא קשור בדביקות אלקים, כידוע ממאמרם ז"ל [עיי' מגילה נט, א] דבתי מדרשות יובתי כנסיות יש להם קדושת ארץ ישראל, וגם אמרו [ירושלמי ברכות פ"ה ה"א] 'דרשו ה' בהמצאו' [ישעיה נה, ט], היכן אתה מוצא אותו, בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, ועל כן כל זמן שאדם יושב בבית המדרש דומה כמי שיש לו אלוה, אבל ברגע שעזב את בית המדרש להלך את הפרנסה או באותו רגע נפסק דביקותו יתברך ממנו ודומה כמי שאין לו אלוה. וממש נראה זה עין בעין בעודה"ר שברוב ההמיה ברבת העם כמעט נשכח ממנו אלקיו, וכל זה גרם לנו הגזירה של

וידוע מה שאמרו חז"ל [כתובות ק, ב] כל

4

ברמב"ן: "והיה ה' לי לאלקים" - איננו תנאי כדברי רש"י, אבל הוא נדר, וענינו אם אשוב אל בית אבי אעבוד השם המיוחד בארץ הנבחרת במקום האבן הזאת שתהיה לי לבית אלקים ושם אוציא את המעשר, ויש בענין סוד ממה שאמרו כל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה-ה".

כאן מונח הסוד של ארץ ישראל, שבארץ ישראל אין ההנהגה על ידי שר האומה כמו בחוץ לארץ, אלא ההנהגה היא ע"י השכינה עצמה. "והיה ה' לי לאלקים" - מפרש הרמב"ן שבוה קיבל יעקב על עצמו לחיות בארץ ישראל ולעבוד את ה' בארץ. "כל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה-ה" (כתובות ק"ג, ב), בודאי שגם בחוץ לארץ יש יהודים יראים ושלמים, אלא כיון שבח"ל ההשפעה יורדת דרך השרים של אותן המדינות, ולא ישר מהשכינה, זה דומה כמי שאין לו אלוה-ה.

יש גם הבדל בהשגה שניתן להשיג בחוץ לארץ לעומת מה שאפשר להשיג בארץ ישראל. הגרא"א דסלר ז"ל אמר לי שמה שהוא צריך בחוץ לארץ לעמול במשך חודשים, בארץ ישראל הוא עומד עליו בתוך שבועיים, מפני שבארץ ישראל יש סיעתא דשמיא מיוחדת.¹²

(7)

שיעור
חולץ
פירוש

אין ספק כי ברעליה כמעלה בא"י כפליים מאיכר בכל מקום אחר בעולם. אבל לא לכל הבא בגבולותיה פותחת הארץ את אוצרותיה. א"י מלבד כל המצוות התלויות בה, קובעת עבודה מיוחדת להרצוה להקלט ברוחניותה. על זה כעורר אותנו הר"א אבן עזרא על הפ' "ויאמר ה' אל משה הנך יושב עם אבותיך וקם העם הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ אשר הוא בא שמה בקרבנו" וכו' (ויק' חמישי): "ידענו כי ה' אחד והטעם יבוא מהמקבלים והטעם לא ישנה מעשיו כי כלם בחכמה" -

(8)

פירוש
לפי
המקום

כלומר: הקב"ה מצד עצמי אינו יותר קרוב במקום אחד מבימקום אחר, כי הוא ית' אחד וקרוב בכל מקום ביהוה אבל מצד המקבלים ישנם חילוקים. כי אדם אחד ומקום אחד יותר מוכן וזריז להקבל קרבת אלקים -

ומעמידה היטם - לשמור כח הקיבול כפי המקום. על כן כתוב: את משפט אלקי הארץ (מ"ב י"ג) על כן אמר יעקב הסירו את אלהי הנכר (וישלה. חמישי). והיפך המקום - הודבק בעריות שהם שאר י. והמסכיל יבין. (שם בראב"ע)

מחדש ראב"ע חידוש גדול למעשה: בעלות אדם לא"י ששם קרבת אלקים יותר גדולה מצד טבע המקום - עליו להתכונן לכך, ולחיות בה בקדושה. זהו ענין הכותים שבבואם לא"י נאלצו לקבל על עצמם מצוות התורה, שהיא היא "משפט אלקי הארץ", וכך התכונן יעקב אע"ה כשהגיע אל גבול א"י: העמיד את בני ביתו על כך, שמעתה יוצאים מהשפעת השם דרך מלאכים (שהם הנקראים "אלהי נכר הארץ") אל המקום ששם "עיני ה' א' בה" (עקב, ששי). ובאמת, עד היום הזה מרגיש זאת היטב אדם הזוכה לעלות לא"י מהגולה, כי נשמת הבסיס הרוחני מתחת רגליו ועליו להתחיל מחדש לבסס אמונתו ועבודתו. אם הוא עמל על זה ומשתדל לזכות למדרגת א"י - הגו זוכה לברכת הארץ ומתעלה כפליים. כי זוהי האמת, שא"י - מדרגה היא, וצריכים לזכות אליה. הוא המכוון בדברי ראב"ע: "מעבודת השם, לשמור כוח הקיבול כפי המקום".

מהי סגולתה הרוחנית של א"י? נראה, כי בה יותר קל מאשר בכל מקום אחר בעולם, לקשור קשר טבעי ואמין עם הבורא ית', אין אדם זקיק למחשבות וחקירות רבות כדי להתקרב אל הבורא, כי פשטות החיים בכחה להביא לידי כך, למי שזוכה. נבינו שונה סגולת א"י, הרי מחויב אדם השוכן בה, להגיע אליה, בזה יתבאר לנו דברי חז"ל: "אמר ר"י אמר רב מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגידה על מה אבדה הארץ דבר זה אמרו החכמים ולא פירשוהו אמרו גביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנא' ויאמר ה' על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם - אמר ר"י אמר רב שלא ברכו בתורה תחילה" (ב"מ פה, ב). לכאורה קשה, כיצד מתיחס עונש חמור זה - אבדן הארץ! - אל החטא, שלא ברכו בתורה תחילה? אך הענין ברור: ברכת התורה היא ההתקשרות עם נותן התורה והדבקות הטבעית אשר הלומד תורה זוכה לה, והיא שחסרה להם, ובקנות זאת כל עיקר ישיבת א"י לחיות בקרבת ה' - אבדה הארץ כשנפלו ממדרגה זו בעת עסקם בתורה*.

16

24

26

31

36

(5)

... אשר אמרנו: סגולת א"י היא שאדם יכול לחיות בה בקרבת אלוקים, וכשוהו סגולתה, חייב אדם להגיע בה למצב זה, ובפרט בעסקו בתורה בא"י, ולא נטעה, אם נאמר: ארץ-ישראל מצד תכונתה היא מצב של חייקירבת-אלוקים, אשר לעומתו הדרגות, שאדם יכול להשיג בחו"ל עדיין הן מצב של "בכח". חיים בפועל בקרבת אלוקים פשוטה ולבבית — הם החיים בארץ-ישראל!

העבודה בזה היא להכות שרשים בא"י. כי "מפני חטאינו גלינו מארצנו", ולא עוד אלא ש"נתרחקנו מעל אדמתנו" — ריחוק רוחני, ולעומת זה תפלתנו "שתעלנו בשמחה לארצנו", ולא עוד אלא "ותטענו בגבולנו", שנהיה נטועים ברוחניותה של הארץ הקדושה, בדגה זו אנו מן הדברים הקלים, בוא וראה דברי אחד מקדושי עליון, הרה"ק ר' מנחם מנדל מויטבסק זללה"ה, באחד ממכתביו אל אנשי שלומי בחו"ל:

"וזאת אשיב אל לבי להשיב מפני הכבוד לכל שואל ומבקש לשכון כבוד בארץ הקדושה מודעא רבה לידע ולהודיע את הארץ מה היא. אמרו רז"ל

במדרש שוחר טוב בפסוק רצית ה' את ארצך כו': הקב"ה הופך ומהפך ומסתכל וניתן עיניו בה עד שתרצה את מעשיה.

הנה כמה היפוכים וגלגולים ומאורעות עידן ועידנין יחלפו על כל אחד מבאי הארץ עד כי מיתדיר ליה בה ירצה את אבניה ואת עפרה יחונן ואוהב הורבות שבא"י ופת חריבה בהם.

ולא לקלים המירוץ ולא יום ולא יומיים ולא חדש ולא שנה כי אם ברבות השנים עד יעברו ימי הקליטה קולטתו בחיים במקלט, ישב עולם לפני אלוקים כמה שכתוב: איש ואיש יולד בה' (תהלים פז, ט). רצה לומר כל הבא אל הקדש צריך מחדש עיבור ויניקה וקטנות וכו' עד פנים בפנים יראה פני הארץ ונפשו קשורה בנפשה.

הנה כי כן מאן דאתי ואייתי תלמודו בידו במה שהורגל כל אחד ואחד לפי מדותיו לא מיתדיר ליה בתחילה בכאן, ממש דעתו מטורפת עליו טרף יטרף באין פנות אל המנוחה, יעלה שמים ירד תהומות כאניה מטורפת ביס, ומטריד את אחרים בעניניו ובמעשיו והנהגותיו, הי תורה והי מצוה, מה דהוה לא הוה עד ישים תהלה בארץ והשם יתברך מראה לו פנים — אז ישקום וינוח לו, והוא דבר שאין לו קצבה אורך זמן, ואיך וכמה ומתי לכל אחד לפי עניניו ולפי מעשיו ולפי שורש נשמתו.

אשר על כן הבא לגשת אל הקדש פנימה יזמין עצמו לכל האמור ויבחין בנפשו אשר לו כח לעמוד בכל אלה דלא לגזוז אודניה מיניה, וישער בעצמו שעל כל פנים רוב מדותיו מחוקקים והוא ימשל בהם, אז ילך לבטח דרכו בעצת גדולי העצה אשר עמם, והשומע ישכון בטח ושאנן.

(ס' פרי הארץ מכתבים)

אנחנו פשוטי העם לא נוכל להתדמות לקדושי עליון זה. מכל מקום, בהרגשה דקה גם אנו מבחינים בקרבנו בעלותנו לאה"ק כי כאן בהכרח עלינו להתחיל מחדש, וכי עלינו לזכות לדרגת ארץ ישראל.

הודאה תמידית

"ותהר עוד ותלד בן ותאמר הפעם אודה את ה' על כן קראת שמו יהודה / ותעמד מלדת" (כט, לה)

"אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, מיום שברא הקב"ה את עולמו, לא היה אדם שהודה להקב"ה עד שבאתה לאה והודתו, שנאמר הפעם אודה את ה'". (ברכות ז, א)

יש להקשות, הרי אדם הראשון היה הראשון שהודה, שאמר (תהלים צב, אג) "מזמור שיר ליום השבת טוב להודות לה", וכן אברהם ויצחק ודאי הודו לה, ובמה לאה היתה הראשונה?

שמעתי לבאר על פי מעשה שהיה.

מעשה ברבי שלום משאש זצ"ל, רבה של ירושלים, שהזמינוהו למסור שיעור באחד מכוללי האברכים שבירושלים. היה זה לעת זקנותו, וההליכה

(9)

2

26

36

(10)

(6)

קשתה עליו. משסיים את שיעורו, ירד עם מקלו במדרגות בית המדרש, והאברכים לווהו ברדתו. לפתע נשמט מקלו מידו והתגלגל עד לסוף המדרגות. החלו האברכים לרדת מהר להשיב את המקל לרב, כדי שיוכל להמשיך לרדת, אך הרב הרגיעם, ואמר להם כי אין צורך בכך! ביכולתו לרדת את כל המדרגות לבדו ללא המקל! ואכן ירד הרב בכוחות עצמו. מופתעים מאוד שאלוהו האברכים, ילמדנו רבינו, א"כ מקל למה לך? השיב להם הרב: "לפני כעשר שנים היה עלי לעבור ניתוח מסובך מאד.

שהסיכויים להצלחתו היו מעטים, אולם בחסדי ה', הניתוח הצליח מעל ומעבר למצופה, וגם השיקום היה מהיר, ולאחר מספר חודשים בהם נאצלתי ללכת עם מקל, חזרתי לגמרי לאיתני. אולם כדי להודות לה' שנתן לי מחדש את חיי במתנה, החלטתי שאלך באופן קבוע עם מקל, כדי שאזכור כל ימי את הנס שעשה עמי השי"ת".

על פי מעשה זה ניתן להבין במה התייחדה הודאתה של לאה.

אדם הראשון הודה לה', גם אברהם ויצחק בוודאי הודו, אבל לאה לא הסתפקה בהודאה חד פעמית, אלא חשבה כיצד תזכור את חסד ה' לעולם, ולכן קראה לבנה יהודה, כדי שבכל עת תזכור להודות לה' על חסדיו עימה. וזהו חידושה של לאה, "הודאה תמידית"!

ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה (ל:כא)

ברש"י, פירשו רבותינו שדנה לאה דין בעצמה, אם זה זכר לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות, והתפללה עליו ונהפך לנקבה, עכ"ל (מברכות ס:); ובפסוק שאח"כ נאמר "ויזכר אלהים את רחל וישמע אלי" אלהים ופתח את רחמה", ברש"י, זכר לה שמסרה סימני לאחותה שהיתה מצירה שלא תעלה בגורלו של עשו וגו' עכ"ל. ולכאורה צ"ב, איזה סמיכות יש לשני כתובים אלו, ויותר תמוה דברי המדרש שהביא רש"י, דהלא מסירת הסימנים ללאה היתה עוד קודם לידת ראובן בליל החתונה, וא"כ מה פתאום כעת ויזכר אלהים את רחל ולמה לא זכרה עד כאן. ותראה בזה, דנהג ע"י מסירת הסימנים של רחל ללאה, היתה מוכנת לוותר על נישואין של יעקב, כי לא ידעה תורת הרמב"ן שאיסור שתי אחיות לא הי' יעקב שומר רק בא"י ולא בחו"ל, וידעה שע"י הסימנים תאבד אפשרות להנשא ליעקב, וגם סברה בטח דעכשיו תפול בגרלו של עשו, והכל היתה מוכן כדי שלא תתבזה אחותה, והי' בזה מס"ג נפלאה, וע"י אותו מס"ג השפיעה על אחותה להתעורר באותו הרגש ג"כ, ולכן כשנעשה מעוברת כעת, התפללה שיתהפך לנקבה כדי שלא תתבזה רחל להיות פחותה מהשפחות, וא"כ הכל בא מהשפעת רחל במסירת הסימנים, ולכן זכר הקב"ה דוקא כעת לאחר שילדה לאה וקראה שמה דינה, כפירוש רש"י, א"כ השפיעה רחל כ"כ אלי, וע"י ויזכר אלהים את רחל. ובוה יובן, דלא מצאנו איזה שכר ללאה, על הא דהתפללה על דינה, ולמה. אלא, דהכל בא על השבון של רחל, דהיא פעלה זאת ע"י מסירת הסימנים. אלא דכבר הבאנו דברי הקדושת לוי, על הא דנאמר בפרשת וישלח ותצא דינה בת לאה, וכקושיית רש"י, ולא בת יעקב, אלא דהיא עשתה זאת ע"י תפלתה, ולכן בת לאה דוקא. ודפח"ה.

(11)
ע

(12)

שמן ה' 10
ע

(7)